

2009

100111

ECONOMICS - II (Optional)

अर्थशास्त्र - II (वैकल्पिक)

Standard : Degree

Total Marks : 200

स्तर : पदवी

एकूण गुण : 200

Nature : Conventional

Duration : 3 Hours

स्वरूप : पारंपारिक

कालावधी : 3 तास

Note :

सूचना :

- (i) Answers must be written either in English or in Marathi.
उत्तरे इंग्रजीमधून किंवा मराठीमधून लिहिली पाहिजेत.
- (ii) Question No. 1 is **Compulsory**. Of the remaining questions, attempt **any four** selecting one question from **each** section.
प्रश्न क्रमांक 1 **अनिवार्य** आहे. उर्वरित प्रश्नांमधून **कोणतेही चार** सोडवा पण प्रत्येक विभागातून एक प्रश्न निवडून सोडविणे आवश्यक आहे.
- (iii) Figures to the **RIGHT** indicate marks of the respective question.
उजवीकडील अंक संबंधित प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
- (iv) Number of optional questions upto the prescribed number in the order in which they have been solved will only be assessed. Excess answers will not be assessed.
ज्या क्रमाने निर्धारित संख्येपर्यंत पर्यायी प्रश्नसंख्या सोडविली आहे. तेवढीच प्रश्नसंख्या तपासली जाईल, अतिरिक्त उत्तरे तपासली जाणार नाहीत.
- (v) Credit will be given for orderly, concise and effective writing.
नीटनेटक्या, संक्षिप्त व परिणामकारक लिखाणास श्रेय दिले जाईल.
- (vi) Candidate should not write roll number, any name (including their own), signature, address or any indication of their identity anywhere inside the answer book otherwise he/she will be penalised.
उत्तरपुस्तिकेच्या आतील भागात कोठेही उमेदवाराने बैठक क्रमांक, स्वतः किंवा इतरांचे नाव, पत्ता किंवा आपली ओळख देणारे चिन्ह नमूद करू नये अन्यथा तो शिक्षेस पात्र ठरेल.
- (vii) In case of any ambiguity, English version will be considered as authentic.
कोणत्याही प्रकारच्या संदेहाच्या स्थितीत, इंग्रजी भाषांतर ग्राह्य समजले जाईल.

P.T.O.

1. Answer any four of the following sub-questions. (10 Marks each) :

खालीलपैकी कोणत्याही चार उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा. (प्रत्येकी 10 गुण) :

- (a) Explain why in Dr. Amartya Sen's opinion, in developing countries like India, deaths by starvation reflect not so much the statement on supply side of a commodity but rather a statement on the claims of the people to commodities.
भारतासारख्या विकसनशील देशात भूकबळी हे वस्तुंच्या पुरवठ्यापेक्षा लोकांच्या त्या वस्तूंवरील हक्कांचे द्योतक आहेत असे डॉ. अमार्त्य सेन का म्हणतात ?
- (b) Explain the concept of food security stating various measures introduced by the Government of India to provide food security for all.
'अन्न सुरक्षा' ही संकल्पना स्पष्ट करून सर्व जनतेला 'अन्न सुरक्षा' मिळवून देण्यासाठी भारत सरकारने केलेले विविध उपाय नमूद करा.
- (c) Examine the problem of child labour with respect to its magnitude and causes in India.
भारतातील बालमजुरीच्या प्रश्नाची व्याप्ती व त्या मागील कारणे ह्यांची चिकित्सा करा.
- (d) Explain the sources of finance available to Panchayati Raj institutions in the state of Maharashtra.
महाराष्ट्र राज्यातील पंचायती राज संस्थांसाठी असलेले वित्तीय स्रोत स्पष्ट करा.
- (e) What is micro planning ? What is its importance in Indian Economy ?
सूक्ष्म नियोजन म्हणजे काय ? भारतीय अर्थव्यवस्थेत त्याचे महत्त्व काय ?

SECTION - A

विभाग - A

2. Answer the following sub-questions :

खालील उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (a) (i) Briefly state the nature of colonial exploitation India's economy suffered during the British rule. 5
ब्रिटीश राजवटीच्या काळात भारतीय अर्थव्यवस्थेच्या झालेल्या वसाहतवादी शोषणाचे स्वरूप थोडक्यात नमूद करा.
- (ii) What is poverty line ? Discuss the extent of poverty in India during the last two decades. 5
दारिद्र्यरेषा म्हणजे काय ? गेल्या दोन दशकातील भारतातील दारिद्र्याच्या व्याप्तीची चर्चा करा.

- (b) Explain the nature of unemployment in India.
भारतातील बेरोजगारीचे स्वरूप स्पष्ट करा. 10
- (c) State the nature and amount of FDI coming to Maharashtra in the recent years. 10
अलिकडच्या काळात महाराष्ट्र राज्यात आलेल्या परदेशी थेट गुंतवणूकीचे स्वरूप आणि प्रमाण नमूद करा.
- (d) "Co - operation has failed, but co-operation must succeed." Discuss this statement 10
in the content of co-operative movement in Maharashtra.
"सहकार तत्वाला अपयश आले असले तरी सहकार तत्वाला यश आलेच पाहिजे" ह्या विधानाची महाराष्ट्रातील सहकार चळवळीच्या संदर्भात चर्चा करा.

3. Answer the following sub-questions :

खालील उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (a) (i) What is colonialism ? Briefly state the historical evidence to support the 5
view that India's underdevelopment was caused by the British rule.
वसाहतवाद म्हणजे काय ? भारताचा मागासलेपणा हा ब्रिटीशांच्या राजवटीमुळे झाला ह्या विधानाच्या पुष्ट्यर्थ ऐतिहासिक पुरावा थोडक्यात नमूद करा.
- (ii) What are the causes of high infant mortality rate in India ? 5
भारतातील बालमृत्युदर जास्त असण्याची कारणे कोणती ?
- (b) Bring out the pattern of income distribution in India during the first four decades 10
of economic planning.
भारतातील आर्थिक नियोजनाच्या काळातील पहिल्या चार दशकातील उत्पन्न विभाजनाचा आकृतिबंध मांडा.
- (c) Account for the growing importance of the service sector in the economy of 10
Maharashtra.
महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेत सेवा क्षेत्राचे वाढते महत्त्व विशद करा.
- (d) What are the main features of the Employment Guarantee Scheme of Government 10
of Maharashtra ?
महाराष्ट्र सरकारच्या रोजगार हमी योजनेची प्रमुख वैशिष्ट्ये कोणती ?

P.T.O.

SECTION - B

विभाग - B

4. Answer the following sub-questions :

खालील उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (a) Explain the contribution of agriculture in economic development of India. 10
भारताच्या आर्थिक विकासातील कृषि क्षेत्राचे योगदान स्पष्ट करा.
- (b) What are the problems faced by the Indian agriculture produce in improving access to global markets ? 10
भारतातील कृषि उत्पादनाला जागतिक बाजारपेठेत वाढता प्रवेश मिळवताना कोणकोणत्या समस्यांना तोंड द्यावे लागते ?
- (c) What are the factors responsible for the increasing importance of horticulture in Maharashtra ? 10
महाराष्ट्रातील फलोत्पादन क्षेत्राच्या वाढत्या महत्त्वासाठी कोणते घटक जबाबदार आहेत ?
- (d) (i) Briefly describe the components of economic and social infrastructure in rural India. 5
भारताच्या ग्रामीण भागातील आर्थिक व सामाजिक पायाभूत सुविधांच्या घटकांचे थोडक्यात वर्णन करा.
- (ii) Describe different categories of total aggregate measurement of support considered by W.T.O. 5
'संपूर्ण एकूण आधारभूत मदती' च्या उपायांतर्गत जागतिक व्यापार संघटनेने विचारात घेतलेल्या विविध प्रकारांचे थोडक्यात वर्णन करा.

5. Answer the following sub-questions :

पुढील उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (a) What is contract farming ? How will Indian farmers benefit from it ? 10
'करार शेती' म्हणजे काय ? भारतीय शेतकऱ्याला ह्या प्रकारच्या शेती कशा प्रकारे लाभदायी होईल ?

- (b) Discuss the main sources of institutional finance for agricultural credit in India. 10
भारतातील कृषि कर्ज पुरवठ्यासाठी उपलब्ध असलेल्या प्रमुख संस्थात्मक वित्तीय स्रोतांची चर्चा करा.
- (c) Do you think Indian agriculture is still dependent on the Vagaries of Monsoon ? 10
Justify your answer.
भारतातील शेती ही अजून ही पावसाच्या लहरीपणावर अवलंबून आहे असे तुम्हाला वाटते का ? तुमच्या उत्तराचे समर्थन करा.
- (d) (i) Explain the measures adopted by the government to develop rural infrastructure in India. 5
भारतातील ग्रामीण पायाभूत सुविधा विकसित करण्यासाठी सरकारने केलेल्या उपाय योजना विशद करा.
- (ii) What is bio-diversity ? What are its benefits ? 5
जैविक विविधता म्हणजे काय ? त्याचे लाभ कोणते ?

SECTION - C

विभाग - C

6. Answer the following sub-questions :

पुढील उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (a) Define small scale industries. What is the contribution of small scale sector in India's economic development ? 10
लघु उद्योगाची व्याख्या करा. भारताच्या आर्थिक विकासात लघु उद्योग क्षेत्राचे योगदान काय ?
- (b) (i) Briefly discuss the effects of the policy of liberalisation on Indian industries. 5
भारतातील उद्योगांवर उदारीकरणाच्या धोरणाच्या परिणामांची थोडक्यात चर्चा करा.
- (ii) Briefly state various sources of industrial finance in India. 5
भारतातील औद्योगिक वित्तपुरवठ्याचे विविध स्रोत थोडक्यात नमूद करा.
- (c) What is the impact of Information Technology on Banking sector in India ? 10
माहिती तंत्रज्ञानाचा भारतातील बँकिंग क्षेत्रावर काय परिणाम झाला आहे ?

P.T.O.

- (d) Explain the need for rail-road co-ordination in India.
भारतात लोहमार्ग व रस्ते परिवहन यांच्या समन्वयाची आवश्यकता स्पष्ट करा.

7. Answer the following sub-questions :

खालील उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (a) "India has frog leaped in the service sector led growth." Do you agree with this statement ? Justify your answer. 10
"भारताने सेवाक्षेत्राभिमुख विकासाची बेडुकउडी मारली आहे" ह्या विधानाशी तुम्ही सहमत आहात का ? तुमच्या उत्तराचे समर्थन द्या.
- (b) (i) What are the measures adopted to overcome the problem of industrial sickness in India. 5
भारतातील औद्योगिक आजारपण दूर करण्यासाठी कोणकोणते उपाय अवलंबिले ?
- (ii) What is the importance of agro-based industries in the economy of Maharashtra ? 5
महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेत कृषि आधारीत उद्योगांचे महत्त्व काय ?
- (c) Explain the RBI's concept of money supply. 10
भारतीय रिझर्व बँकेची, पैशाच्या पुरवठ्याची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (d) What are the recent changes in air-transport in India ? 10
भारतातील हवाई वहातुक क्षेत्रात, अलिकडच्या काळात काय बदल झाले आहेत ?

SECTION - D

विभाग - D

8. Answer the following sub-questions :

खालील उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (a) (i) What are the major achievements of India's five year plans ? 5
भारताच्या पंचवार्षिक योजनेची मुख्य लाभदायी फलिते काय आहेत ?
- (ii) Explain the concept of "inclusive growth." What measures have been adopted to achieve it ? 5
सर्व समावेशक वृद्धी ही संकल्पना स्पष्ट करा. सर्व समावेशक वृद्धी मिळवण्यासाठी कोणकोणते उपाय योजले आहेत ?

- (b) What is the role of statutory development Boards in Maharashtra ?
महाराष्ट्रामध्ये वैधानिक विकास मंडळांची भूमिका काय आहे ? 10
- (c) Discuss the changes in the composition of India's foreign trade since 1991.
भारताच्या विदेशी व्यापाराच्या जडणघडणीत 1991 पासून झालेल्या बदलांची चर्चा करा. 10
- (d) What are the main objectives of the Fiscal Responsibility and Budget Management (FRBM) Bill ? How are they proposed to be achieved ?
राजकोषीय जबाबदारी आणि अर्थसंकल्पाचे उपायोजन (Fiscal Responsibility and Budget Management) ह्या बिलाची प्रमुख उद्दीष्टे कोणती ? ती उद्दीष्टे साध्य करण्यासाठी काय उपाय योजना सुचविली आहे ? 10

9. Answer the following sub-questions :

खालील उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (a) (i) What are the objectives of India's five year plans ?
भारताच्या पंचवार्षिक योजनांची मुख्य उद्दीष्टे कोणती ? 5
- (ii) How is the earlier strategy of development different from strategy of growth in the liberalisation phase in India ?
भारतातील सुरवातीच्या काळातले आर्थिक विकासाचे धोरण हे उदारीकरणाच्या काळातल्या आर्थिक वृद्धी धोरणापेक्षा कसे भिन्न आहे ? 5
- (b) What is the role of National Development Council ?
राष्ट्रीय विकास परिषदेची भूमिका काय आहे ? 10
- (c) What are the changes introduced in India's exchange rate regime since 1991 ?
भारताच्या परकीय चलनविनिमय दर पद्धतीत 1991 पासून कोणकोणते बदल करण्यात आले ? 10
- (d) What are the advantages of Value Added Tax (VAT) ?
मूल्यवर्धित कराचे (VAT) फायदे काय आहेत ? 10

- o O o -

www.mpscmaterial.com